

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Анна Олександрівна ТКАЧ,

*студентка юридичного факультету
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича*

Науковий керівник: *Ющик О. І.,
кандидат юридичних наук, доцент*

Політичні, економічні, соціальні та культурні перетворення, що постійно відбуваються в Україні, потребують підвищеної уваги з боку держави до проблем дітей, які є найбільш уразливими верствами населення. Створення на національному рівні дієвих механізмів захисту прав, свобод і законних інтересів дитини дасть змогу говорити про існування гармонійно збалансованої системи поведження з неповнолітніми у всіх сферах суспільного життя, де вони будуть почуватися повноцінними особистостями. Будучи «інвестиціями» в майбутнє усієї людської цивілізації, діти потребують до своїх проблем особливої уваги з боку держави, яка має гарантувати дитині належний розвиток і самовизначення.

Суттєву емоційну напругу діти відчувають, коли опиняються у сфері дії кримінального процесу – механізму, спрямованого на виявлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, і притягнення її до відповідальності в межах Закону про кримінальну відповідальність.

Створення дієвої, збалансованої системи захисту неповнолітнього, який бере участь у кримінальному провадженні, сприятиме підвищенню ефективності кримінального процесу, зменшенню його негативного впливу на психіку дитини, реалізації завдання кримінального провадження [1, с. 128].

Вікові особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх встановлені в Кримінальному кодексі України [2]. Слід зауважити, що градація відповідальності неповнолітніх за вчинене кримінальне правопорушення залежно від вікової групи (11–14, 16; 14, 16–18 років) дає можливість говорити, що в Україні знайдений правовий компроміс між віком дитини та відповідальністю в межах Закону про кримінальну відповідальність. Урахування вікових і психологічних особливостей неповнолітнього правопорушника, встановлені законом особливості призначення йому покарання, звільнення від кримінальної відповідальності, можливості застосування примусових заходів виховного характеру свідчать про надання державою правозастосовнику інструментарію широкого спектра для індивідуалізації відповідальності неповнолітніх.

Також слід зауважити, що аналіз чинного законодавства України крізь призму міжнародних стандартів поведження з дитиною, яка

потрапила в межі кримінального процесу, свідчить, що в державі на законодавчому рівні існують всі складники, які сприяють здійсненню ефективного правосуддя щодо неповнолітніх. Суттєва нормативна база, наявність великої кількості державних, муніципальних, громадських закладів, що опікуються проблемами неповнолітніх, запровадження превентивних заходів попередження злочинності неповнолітніх, особливий підхід до дитини в межах кримінальної процесуальної процедури, реабілітаційні заходи, що застосовуються до правопорушника, – усе це дає змогу говорити про існування на державному рівні дієвого комплексного механізму захисту прав і свобод неповнолітніх, у яких є проблеми з кримінальним законом [3, с. 141]. Відповідна модель є прогресивною, базується на загальноновизнаних принципах міжнародного права у сфері захисту дітей.

Разом з тим, деякі об'єктивні й суб'єктивні чинники заважають оптимальному функціонуванню відповідної моделі, що є тотожною ювенальній юстиції. Наприклад, деякі положення законів не діють (Положення про судових вихователів (Наказ № 478/63/7/5 від 15.11.95 р. «Про затвердження Положення про судових вихователів», затверджений Верховним Судом України, Міністерством юстиції України, Міністерством освіти України), деякі є застарілими (Положення про громадських вихователів неповнолітніх, затверджене Указом Президії Верховної Ради Української РСР № 284-VII від 26.08.1967 р.). До того ж, у державі створені й діють значна кількість установ, організацій, що опікуються проблемами дітей. Відповідною діяльністю займаються органи місцевого самоврядування, фізичні та юридичні особи. Діяльність відповідних закладів, установ, організацій часто не скоординована, їхні дії нерідко дублюються, що, своєю чергою, призводить до неефективності функціонування одних або звуження наданих законом повноважень інших [4, с. 121].

З огляду на зазначене вище, доцільно погодитися, що в сфері реформування кримінальної юстиції щодо неповнолітніх слід: - провести ревізію національного законодавства у сфері захисту дітей задля його вдосконалення, підвищення дієвості; - створити в Україні центральний державний орган із наданням відповідних повноважень, який би координував зусилля установ, закладів, громадських організацій, об'єднань, фізичних осіб, які займаються проблемами молоді, здійснював контроль за їх діяльністю; - зважаючи на те, що чинна модель правосуддя щодо неповнолітніх має рухливий характер, необхідно здійснювати постійний моніторинг за змінами в суспільно-політичному житті держави, відстежувати потреби дитини в цьому розрізі для оперативного реагування на її проблеми.

Також, ураховуючи те, що законодавець у якості визначального критерію відмежування кримінального провадження щодо неповнолітнього від загального порядку кримінального процесу встановлює вікові та психофізіологічні особливості підлітка, доцільним видається створення психолого-діагностичних центрів, метою діяльності яких стане соціально-психологічна діагностика особистості неповнолітніх

правопорушників. Основними завданнями діяльності відповідних установ є: діагностика особистості підлітка; рекомендації органам, що здійснюють кримінальне провадження, щодо заходів, які можуть дати найбільший ефект у перевихованні неповнолітнього; відстеження його поведінки після відбування покарання, закінчення дії примусових заходів виховного характеру, а також спостереження за підлітками, які звільнені від кримінальної відповідальності чи покарання або щодо них закрита кримінальна справа з nereабілітуючих підстав тощо. Під час перебування підлітка в цьому центрі здійснюється комплексне обстеження його особистості, з'ясовуються причини й умови вчинення правопорушення, а також надаються рекомендації компетентним державним органам про найбільш доцільні й ефективні заходи перевиховання, які необхідно застосовувати до неповнолітнього [5, с. 150].

Також в науковій літературі зауважується, що для створення максимально «м'якої» для підлітка процедури кримінального провадження бажано в межах процесу застосовувати спеціалізацію не тільки суддів, слідчих, а й прокурорів – процесуальних керівників, слідчих суддів, адвокатів [6, с. 126].

Отже, реформування кримінальної юстиції щодо неповнолітніх буде ефективним лише тоді, коли ювенальна політика буде елементом усєї національної правової системи, в тому числі у сфері злочинності неповнолітніх. Вона повинна бути органічно взаємопов'язана з усіма напрямками державної правової політики на стадіях вироблення, прийняття і реалізації рішень. Адже, ювенальна юстиція – це заснована на специфічних принципах особлива система захисту прав неповнолітніх, яка включає в себе сукупність державних органів, діяльність яких здійснюється спільно з відповідними методико-психологічними, соціальними службами допомоги дітям і підліткам за допомогою механізму захисту прав дитини, які застосовуються для забезпечення реалізації її прав. Мета ювенальної юстиції – виховання неповнолітніх через зменшення шкідливого впливу на них чинника залучення у кримінальне судочинство.

Список використаних джерел:

1. Гусак А. Ювенальна юстиція як необхідний захід захисту основних прав неповнолітніх. *Історико-правовий часопис*. 2018. № 2. С. 127–131
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.
3. Савенко В. П. Перспективи запровадження в Україні ювенальної юстиції. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 1. С. 140-144
4. Семерак О. С. Ювенальна юстиція: проблеми впровадження та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2017. Вип. 44(2). С. 119-122.

5. Опацький Р. М. Зарубіжний досвід впровадження ювенальної юстиції. *Юридична наука*. 2012. № 2. С. 146-152.

6. Дюдя О. Актуальні аспекти функціонування ювенальної юстиції в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 1. С. 126-131.